

Fakta

Fakticita „faktů“ spočívá především v tom, že jde o aktivní (tj. umělé) vytvoření myšlenkového modelu nějaké „skutečnosti“. Tento model z podstaty věci onu skutečnost zjednodušuje, a to ve dvojím směru. Především ji nikdy nepostihuje v úplnosti, což ostatně ani nejde, protože i tato jednotlivá skutečnost je mnohem složitější, než o tom můžeme vědět resp. než to můžeme poznat. (Zkoumáme-li např. určitý jednobuněčný organismus, nikdy nebudeme vědět, z kolika těch či oněch atomů „sestává“ – a ani to ovšem vědět nepotřebujeme.) Za druhé, a to je ovšem ještě závažnější, takový model onu už tak zjednodušenou (redukovanou) „skutečnost“ vyděluje, vytrhává z jejích skutečných (původních) souvislostí a představuje (prezentuje, reprezentuje) ji jako izolovanou, přičemž ve skutečnosti žádná „věc“, žádná „realita“ takto izolovaná není, nýbrž je vždycky zapojena nespočetnými pouty k širším a nejširším dalším skutečnostem blízkého i vzdáleného „okolí“. A právě z této složitosti tzv. fakta (tzv. věci, předměty, fenomény atd.) vytrháváme a reprezentujeme je už ve svých představách, zejména však ve svých myšlenkových modelech, jako by byly něčím samostatným, izolovatelným. Pro řadu praktických cílů a účelů je to naprosto vyhovující a postačující, ale z vědeckého hlediska se to někdy může ukázat jako fatálně zatížené. Nej názornějším příkladem takové fatální zatíženosti jsou třeba obrovské proměny toho, jak lidstvo v různých společnostech chápe hvězdnou oblohu; dějiny astrologie jsou přesvědčivým dokladem toho, jak to, co se jevílo jako identické opakování rozložení hvězd do souhvězdí nebo jako zcela ‚zákonitě‘ se opakující, i když složitý pohyb nejbližších ‚hvězd‘ (ve skutečnosti planet), je pouhým zdáním, jevem, závislým na prostorové i časové perspektivě pozorovatele. To, co se jeví jako velké, je pouhá planeta, hvězdy, které září nejvíc, jsou jen těm, i nejbližšími, ale nikoli největšími, a některé docela malé se nakonec ukazují být nikoli hvězdami, ale celými galaxiemi, které nesmírně dávno procházely nějakými katastrofami (např. srážkami s jinými galaxiemi aj.). Právě zde je nejlépe vidět, jak je tzv. facticita závislá na interpretaci toho, co se nám právě ukazuje v okamžité prostorové i časové perspektivě, která je vůči nejrozmanitějším pozorovaným „objektům“ čímsi zcela nahodilým a okrajovým.

(Písek, 040122-1.)